

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Ганна ТОЛСТАНОВА

«22» листопада 2025 р.

Витяг

з протоколу № 8 засідання кафедри психології розвитку
від «20» листопада 2025 року

ПРИСУТНІ: Голова на засіданні – завідувач кафедри психології розвитку, доктор психологічних наук, доцент Дембицька Н.М., доктор психологічних наук, професор Власова О.І.; кандидат психологічних наук, доцент Булатевич Н.М.; кандидат психологічних наук, доцент Запека Я.Г.; кандидат психологічних наук, доцент Крайніков Е.В.; кандидат психологічних наук, доцент Нагула О.Л.; кандидат педагогічних наук, доцент Пашенко С.Ю.; кандидат медичних наук, доцент Прокопович Є.М.; кандидат психологічних наук, доцент Рябчич Я.Є.; кандидат психологічних наук, доцент Трофімов А.Ю.; кандидат психологічних наук, доцент Чугаєва Н.Ю.; доктор філософії в галузі психології, асистент Сіроха Л.В.

Серед присутніх 2 докторів психологічних наук і 7 кандидатів психологічних наук, 1 кандидат медичних наук, 1 кандидат педагогічних наук, 1 доктор філософії у галузі психології.

СЛУХАЛИ: Обговорення дисертаційної роботи Лаптевої Галини Романівни (аспірантки 2012-2013-2020-2022 р.р. навчання) «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів» поданого на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія, науковий керівник – доктор психологічних наук, професор Власова Олена Іванівна).

Дисертація виконувалась на кафедрі психології розвитку факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 16 січня 2012 року). Уточнена редакція теми дисертаційного дослідження затверджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні Національної академії педагогічних наук України (витяг з протоколу № 6 від 17 червня 2014 року).

ВИСТУПИЛИ:

Здобувач Лаптева Галина Романівна представила презентацію за основними положеннями дисертації «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія.

До вашої уваги представляється дисертаційне дослідження на тему: «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів». Актуальність дослідження зумовлена недостатньою кількістю емпіричних робіт, що комплексно вивчають феномен духовної самореалізації у психологічній науці. В умовах постійно мінливого сучасного життя успішність особистості визначається необхідністю продуктивно заглиблюватися у свій внутрішній світ, застосовувати рефлексію стосовно власних життєвих цілей, установок, застосовувати духовні ресурси в реальних життєвих ситуаціях, індивідуально-психологічні якості та риси, позиції й цінності власного життя, якщо вони виявляються непродуктивними для подальшої духовної самореалізації. Такі процеси духовного зростання і особистісної самореалізації мають значний вплив на повсякденне життя та соціальну поведінку як дорослих, так і зростаючих осіб, учнів та студентів різного віку та фаху, в тому числі й майбутніх психологів стало підтримуючи їх суб'єктивне благополуччя. Результати дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів важливі не лише в теоретичному, але й у практичному аспекті. Наукове вивчення обраної проблеми освітньо-професійної соціалізації студентів засобами психологічного дискурсу та з урахуванням відповідних емпіричних методів, які б давали змогу підвищувати достовірність та прогностичність науково-психологічних даних, дозволить робити більш вагомі науково обґрунтовані практичні рекомендації з організації продуктивної освітньої соціалізації студентів, що є важливою перспективою організації та здійснення подальших досліджень для сучасної психології вищої школи.

Об'єктом дослідження є духовна самореалізація майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Предметом дослідження є психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Мета дослідження – дослідити психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів у процесі їх освітньо-професійної соціалізації, на основі яких створити та апробувати програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації молодих людей.

Гіпотези дослідження:

1. Існує зв'язок між духовною самореалізацією та індивідуально-психологічними якостями та сильними рисами студентів-психологів.
2. Особливості духовної самореалізації майбутніх психологів істотно залежать від розвитку індивідуально-психологічних якостей та сильних рис в системі психологічних чинників.

3. Авторська психоедукаційна програма «Духовна компетентність майбутніх психологів» є дієвим психолого-педагогічним засобом духовної самореалізації студентів-психологів.

Для досягнення мети роботи та доведення/спростування гіпотез були поставлені наступні дослідницькі **завдання**:

1. На основі теоретичного аналізу наукових робіт з духовної самореалізації особистості розробити концептуальну модель дослідження, уточнивши психологічний зміст понять духовність, духовний розвиток, духовна самореалізація студентів-психологів.

2. Створити програму емпіричного дослідження за моделлю формульованого експерименту та адаптувати для потреб дослідження психодіагностичний інструментарій, спрямований на дослідження духовної самореалізації та сильних рис особистості людини.

3. Емпірично виявити психологічні чинники духовної самореалізації студентів.

4. Розробити та апробувати освітню психолого-педагогічну програму супроводу духовної самореалізації студентів-психологів під час навчання у закладі вищої освіти.

Для досягнення дослідницької мети були застосовані такі методи:

– *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація та моделювання;

– *емпіричні*: анкетування для визначення окремих соціальних та демографічних показників; з метою поглибленого аналізу психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів: опитувальник для дослідження духовно-спрямованої діяльності студентської молоді Помиткін Е., духовний потенціал особистості Помиткіна Е., тест СЖО Мадді С., тест емоційного інтелекту Холла Н., шкала психологічного благополуччя Ріфф К. (адаптація Карсканової С.), опитувальник діагностики типу спрямованості особистості практичного психолога (Данилова Т.), опитувальник Петерсона К. і Селігмана М. цінності в дії: інвентаризація чеснот (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS) та шкала диспозиційної надії Снайдера М. (адаптація Власової О., Лаптевої Г.); програма психологічного тренінгу з розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної ЗВО;

– *статистичні методи*: порівняння середніх величин, статистичний метод середніх, описова статистика, t-критерій Стюдента, кореляційний аналіз (Пірсон, Спірмен), регресійний множинний аналіз, критерій χ^2 , факторний аналіз, кластерний аналіз, статистики надійності - коефіцієнт Альфа Кронбаха. Визначення чинників духовної самореалізації відбувалося за допомогою двостороннього кореляційного аналізу Пірсона, критерію χ^2 та лінійного множинного регресійного аналізу. Перевірка ефективності програми психолого-педагогічного супроводу – за допомогою критерію t-Стюдента для залежних вибірок; усі математичні аналізи

виконано із застосуванням комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics (версія 23.0).

Теоретико-методологічними основами дослідження стали психологічні принципи розвитку й становлення особистості, активної позиції особистості у власному життєтворенні та саморозвитку; положення про сутність духовності як психологічного феномену; положення про вікові особливості розвитку молоді, формування фахівця як духовної особистості; формувальна стратегія дослідження, принципи та методи активної психологічної підготовки та психологічного тренінгу.

Вибірка емпіричного дослідження. Всього у дослідженні взяло участь 217 осіб віком від 16 до 25 років. Серед досліджуваних 32 (14,7%) чоловіки та 185 (85,3%) жінки віком від 16 до 25 років ($M = 19,35$; $SD = 1,84$). Це студенти, які навчаються у ЗВО України за спеціальністю «Психологія» та «Практична психологія» міста Києва та Тернополя. Більша частина вибірки – це студенти, які навчаються у класичному Університеті 64,5%, інші здобувають вищу освіту у педагогічних вузах 35,5%, відповідно, більшість осіб навчаються у місті мільйонері, інші у великому місті; переважаюча частина студентів здобувають освітню кваліфікацію бакалавра 78,8%, інші – кваліфікацію спеціаліста та магістра 10,6%; більша половина студентів навчаються на спеціальності психологія 80,6%, інші за спеціальністю практична психологія 19,4%; на I (адаптаційному) етапі освітньо-професійної соціалізації знаходяться 46,1% осіб, на II (основному) етапі – 53,9% осіб.

Аналіз сучасної літератури дозволяє стверджувати, що духовна самореалізація майбутнього психолога – це процес найповнішого розкриття особистістю своїх здібностей і творчих можливостей, індивідуального саморозвитку і самоздійснення, проявлення внутрішнього духовного потенціалу людини.

Концептуальна модель дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів охоплює основні чинники, які можуть як сприяти духовній самореалізації, так і негативно впливати на неї. Духовна самореалізація у моделі представляється через основні сильні сторони чесноти трансцендентності: почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, духовність (сенс життя), прощення, гумор та захопленість. Чинниками духовної самореалізації студентів-психологів виступають: *сміслові*: замислювався/не замислювався над реалізацією духовно-спрямованої діяльності, реалізувався/в процесі реалізації/не реалізував, напрями духовно-спрямованої діяльності; *ціннісні*: сильні сторони особистості: допитливість, любов до знань, здатність до суджень (критичне мислення), винахідливість, уміння спілкуватися, уміння бачити перспективу, шкала мудрості і знання, хоробрість, завзятість, цілісність натури, шкала мужність, доброта, здатність любити, шкала гуманізм і любов, колективізм, справедливість, лідерські якості, шкала справедливості, самоконтроль, розсудливість, шкала помірності; духовний потенціал особистості (духовні цінності: гуманістичні цінності, екологічні цінності, естетичні цінності, пізнання та самопізнання, самовдосконалення, самореалізація; в структурі особистості:

відповідальність, здатність спілкуватися на духовні теми, духовна спрямованість, характерологічні особливості, усвідомлення себе як духовна особистість, духовний досвід, інтелектуальні та психофізіологічні характеристики); осмисленість життя, життєві цілі, насиченість життя, задоволеність самореалізацією, віра у власну здатність контролювати події та приймати рішення, що стосуються власного життя, ступінь переконаності у тому, що життя є керованим і підпорядкованим закономірностям; інтегральна здатність розпізнавати, розуміти, керувати та використовувати емоцій, що є ключовим ресурсом адаптації та ефективної духовної самореалізації; емоційна обізнаність, управління емоціями, саморегуляція, емпатія, розпізнавання емоцій інших людей, загальний показник психологічного благополуччя, позитивні відносини з іншими людьми, автономія, управління середовищем, особистісне зростання, цілі життя, самоприйняття, самооцінка, екстраверсія, інтроверсія, самомотивація, шкала надія, шкала здатність знаходити шляхи та шкала сила волі; напрям професійної спрямованості: гуманістичний, екзистенціальний, прагматичний та егоцентричний; *соціально-демографічні* (вік, стать, місто навчання, тип університету, спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації).

Для дослідження рівня розвитку вище зазначених показників, які показують наповненість духовної самореалізації студентів, були обраховані результати всіх застосованих методик та виявлено середнє статистичне за кожною шкалою для всіх опитуваних (описові статистики). Основний результат такої роботи - у студентів-психологів показник духовно-спрямованої діяльності знаходиться в межах середнього 46,5% та низького рівня 32,7%. Середні показники окремо кожного із компонентів духовно-спрямованої діяльності вказують, що тільки потребово-мотиваційний компонент у 60,8% випадках знаходиться на досить високому рівні та свідчить про наявність високої духовної мотивації на противагу інших складових, як от інформаційно-пізнавальний у 70% показує на недостатню духовно-світоглядну обізнаність, цілеутворюючий у 88% вказує на певну відсутність та слабку вираженість чітко сформованих духовних життєвих цілей, результативний у 71,9% є свідченням того, що присутнє відчуття не реалізованості, не має чітких результатів духовно-спрямованої діяльності, емоційно-почуттєвий у 73,3% є дефіцит емоційної залученості у власне духовне саморозкриття, також може свідчити про більш раціональний та формальний підхід до духовності.

Серед опитуваних виділено тих, хто замислювався та не замислювався над духовною самореалізацією у своєму житті. Більшість осіб 88% замислювалися над вчинками, які сприяють духовній самореалізації, можливістю духовної самореалізації як активності, яка сприяє покращенню життя в різних напрямках духовної сфери та духовно-професійного розвитку, 12% - не замислювалися над духовною самореалізацією і ніяких дій для цього не було зроблено. Що ж стосується ступеня реалізації дій та вчинків, які сприяють духовній самореалізації, то 24,4% особи реалізували певні

проекти духовного спрямування, 23,5% знаходяться в процесі реалізації, і 52,1% не реалізували ніяких проєктів, щоб сприяли духовній самореалізації.

Феномен духовної самореалізації розкривається через такі сильні сторони характеру як: почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, духовність (сене життя), гумор, прощення та захопленість. Студенти-психологи мають середні та низькі рівні сформованості за цими показниками.

Виявлено, що важливими причинами, що перешкоджають духовній самореалізації майбутніх психологів, які навчаються у ЗВО, є низькі показники їх духовного потенціалу, індивідуально-психологічних якостей та рис для реалізації духовно-спрямованої діяльності, недостатність даних самопізнання щодо наявності у них тих чи інших важливих якостей та здібностей, які можуть сприяти духовній самореалізації.

Наступну частину дослідження було присвячено встановленню статистичних взаємозв'язків між духовною самореалізацією (залежна змінна) та духовним потенціалом, індивідуально-психологічними якостями, рисами та професійною спрямованістю студентів-психологів. Завдяки лінійному множинному регресійному аналізу досліджувався вплив низки психологічних чинників на здатність до духовної самореалізації студентів під час навчання в ЗВО.

Виявлено, що духовна самореалізація майбутніх психологів ґрунтується на комплексі пізнавальних, мотиваційних, емоційно-ціннісних та вольових характеристик особистості. Найтісніші зв'язки встановлено з диспозиційною Надією, а також її компонентами Силою волі та Здатністю знаходити шляхи. Надія постає як психологічний механізм реалізації духовності, адже саме через сприйняття майбутнього, віру в позитивний результат і активну позицію щодо життєвих цілей людина здатна підтримувати духовний смисл і внутрішню цілісність життя. У контексті підготовки майбутніх психологів це означає, що розвиток духовної сфери – зокрема трансцендентного ставлення до життя, сприяє формуванню життєстійкості, оптимізму, смисложиттєвих орієнтацій, необхідних для ефективної професійної діяльності. Надія – це когнітивно-мотиваційна система, що включає компоненти: віру у власну здатність досягати мети і уміння знаходити шляхи її реалізації. Вона спрямовує людину у майбутнє, підтримує відчуття смислу життя та цілеспрямовану активність навіть попри труднощі.

Значущими зв'язками є між духовною самореалізацією та чеснотою Мудрість і знання, що виявляє себе через низку когнітивних і пізнавальних сильних сторін: допитливість, любов до знань, винахідливість та вміння спілкуватися. Отримані дані підтверджують значущість інтелектуально-мотиваційних ресурсів у духовному становленні студентів-психологів. Духовна самореалізація також виявляє суттєві зв'язки з морально-етичними якостями, що репрезентовані чеснотою Гуманізм і любов та її складовими – Добротою і Здатністю любити. Викосі кореляції спостерігаються і з чеснотою Справедливість, яка конкретизується через такі риси, як Колективізм, Справедливість та Лідерські якості. Окрему групу становлять вольові

характеристики, зокрема чеснота Мужність, що реалізується через уміння бачити перспективу, хоробрість та завзятість. Духовна самореалізація демонструє позитивний зв'язок із чеснотою Помірність та її компонентами Самоконтролем і Розсудливістю. Сукупність отриманих зв'язків свідчить, що духовна самореалізація майбутніх психологів зумовлена інтеграцією когнітивних, емоційних, моральних та регулятивних якостей особистості, які проявляються у сильних рисах характеру та позитивних психологічних якостях.

Виявлений зв'язок духовної самореалізації з показником Процес життя, який свідчить, що вищий рівень духовної самореалізації пов'язаний із глибшим переживанням змістовності власного життя та задоволеності його процесом. Духовна самореалізація має невисоку, але статистично значущу силу, яка демонструє, що психологічне благополуччя частково зумовлюється рівнем духовного розвитку особистості, зокрема її здатністю виходити за межі власних потреб і прагнень, знаходити смисл у переживаннях, бачити себе частиною ширшого – соціального чи духовного контексту. Додаткові позитивні кореляції досліджуваного феномену з окремими складовими психологічного благополуччя – Автономією та Самоприйняттям підтверджують, що вищий рівень духовної самореалізації асоціюється зі здатністю діяти відповідно до власних переконань і цінностей, не піддаючись зовнішньому тиску, а також з умінням приймати себе таким, яким є. Це є свідченням того, що духовна самореалізація сприяє формуванню внутрішньої свободи, автентичності та психологічної зрілості, які є одними із ключових ознак психологічного благополуччя особистості. Виявлено незначний зворотній кореляційний зв'язок між духовною самореалізацією та гуманістичним типом професійної спрямованості. Можемо припустити, що в незначній частині студентів, більш сформована внутрішня духовна орієнтація, і вона може супроводжуватися меншою соціальною спрямованістю на допомогу іншим, притаманна гуманістичному типу професійної спрямованості. У контексті професійної підготовки майбутніх психологів це може інтерпретуватися як показник етапності формування професійної ідентичності, коли глибока саморефлексія і пошук власного духовного смислу ще не трансформувалися у стабільну гуманістичну позицію, орієнтовану на допомогу іншим. Надмірна зосередженість на внутрішньому досвіді, пошуку смислів та духовного самозаглибленні на цьому етапі може тимчасово знижувати соціальну чутливість і відкритість до потреб інших, що є визначальною рисою професійної спрямованості на гуманізм.

В результаті дослідження емпірично підтверджено існування різних напрямів у реалізації духовно-спрямованої діяльності в яких задіяні студенти-психологи: гармонійний (Інтегрований) - 8,8%, екологічний - 12,9%, естетичний (Краса) - 1,4%, інтелектуально-творчий (Істина) - 13,8%, морально-гуманістичний (Добро) - 21,2%, відсутнє спрямування - 41,9% опитуваних і вони знаходяться на шляху пошуку найбільш оптимального напрямку духовної самореалізації. Для загального показника духовної

самореалізації студентів виявлено статистичну значущість між групами студентів з різними напрямками (гармонійним (інтегрованим), екологічним (Життя), естетичним (Краса), інтелектуально-творчим (Істина) та морально-гуманістичним (Добро), що встановлено завдяки Хі-квадрату Пірсона.

Також підтверджується достатньо великим значенням критерію χ^2 та високим рівнем статистичної значущості отриманих результатів на рівні $p < 0,05$, і вказує на наявність впливу *смислового* чинника замислювався/не замислювався над духовно-спрямованою діяльністю. Такий результат дозволяє зробити висновок, що процес професійного становлення студентів-психологів супроводжується певними трансформаціями у смисловій та мотиваційній сфері особистості, які позначаються на глибині усвідомлення власних життєвих і професійних цілей.

Виявлено статистично значущий зв'язок χ^2 між духовною самореалізацією та станом духовно-спрямованої діяльності. Це означає, що участь у духовно-спрямованій діяльності є суттєвим *смисловим* чинником, який пов'язаний із вищим рівнем духовної самореалізації особистості. Особи, які реалізували або перебувають у процесі реалізації духовно-спрямованої діяльності, значно частіше мають вищі показники духовної самореалізації, тоді як особи, які не реалізували такої діяльності, значно частіше демонструють нижчі рівні духовної самореалізації.

Досить велике значення χ^2 свідчить, що розподіл рівнів духовної самореалізації істотно відрізняється між студентами різних спеціальностей/умовами освітньо-професійної соціалізації – *соціально-демографічний* чинник. Значення $p = < 0,001$ вказує на високу статистичну значущість зв'язку. Студенти спеціальності психологія значно частіше демонструють вищі рівні духовної самореалізації ніж студенти, які навчаються за спеціальністю практична психологія.

Виявлено статистично значущий зв'язок між віком та рівнем духовної самореалізації. Змістовний аналіз розподілів свідчить, що вік виступає значущим *соціально-демографічним* чинником, який впливає на духовну самореалізацію серед різних вікових груп.

Особливості впливу різних психологічних показників – *ціннісні* чинники - на прояви у досліджуваних духовної самореалізації досліджувались за допомогою регресійного аналізу, (метод лінійної регресії). У випадку побудови рівняння регресії для показників духовної самореалізації студентів найвищий коефіцієнт детермінації, R-квадрат = 0,59. Дана модель констатує, що духовна самореалізація досліджених студентів обумовлена впливом залучених до дослідження змінних у 59% випадків. Цей показник може пояснюватися тим, що духовна самореалізація – це складне та багатовимірне явище, що формується та залежить від багатьох змінних. Найбільший вплив мають показники: надія, винахідливість, справедливість та любов до знань. Показники КДР (колінеарності) для обраної моделі < 5 . Це свідчить про відсутність мультиколінеарності між змінними, включеними у модель.

Якісний аналіз результатів емпіричного дослідження показав, що у переважної більшості досліджених студентів спостерігається низький та середній рівні вираженості показників їх духовної самореалізації. Достатній відсоток (59%) впливу психологічних чинників на прояви духовної самореалізації студентів, отриманий в дослідженні, свідчить про існування інших змінних, які мають вплив на такі процеси, що може стати перспективою подальшої розробки проблеми духовної самореалізації, обраної для нашого дослідження.

Формувальний етап дослідження. Наступне завдання роботи передбачало створення психолого-педагогічних умов для духовної самореалізації майбутніх психологів під час навчання у ЗВО. Метою формувального етапу дослідження було розробити та апробувати освітню програму психолого-педагогічного супроводу духовної самореалізації майбутніх психологів у ЗВО. Ідея такої інтервенції полягала у використанні для розвитку духовної самореалізації студентів методології позитивної психології. У цьому випадку для українського вжитку були адаптовані методики на сильні риси особистості та диспозиційної надії. Необхідна українська адаптація змісту цих методик здійснені Власовою О., Лаптевою Г. на студентах факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У процесі успішної адаптації з використанням різноманітних статистичних методів (кореляційний аналіз, факторний аналіз та коефіцієнт Альфа Кронбаха (0,846) були підтверджені шестифакторна структура опитувальника Петерсона К. і Селігмана М. цінності в дії: інвентаризація чеснот (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS) і двохфакторна структура шкали диспозиційної надії Снайдера К., коефіцієнт Альфа Кронбаха (0,834).

Освітня програма психолого-педагогічного супроводу духовної самореалізації майбутніх психологів складалася з двох взаємопов'язаних блоків: Духовна самореалізація та Індивідуальний план духовної самореалізації.

Перший блок був спрямований на розвиток пізнавальних та практичних компетентностей, що забезпечують усвідомлення та активізацію духовної самореалізації студента-психолога. Зокрема, заняття включали вправи на самодослідження і пізнання внутрішніх ресурсів. Особлива увагу приділялася формуванню навичок постановки цілей, розвитку здатності до розпізнавання та регуляції власних емоцій, а також психофізіологічній саморегуляції. Крім того, було передбачено освоєння технологій балансування різних сфер життя, формування позитивного мислення і позитивного ставлення до життя, а також умінь відчувати задоволення життя тут і тепер. Також розглядалося як інтенсивність, спрямованість на зовнішній вплив і контроль може створювати внутрішній конфлікт із духовною самореалізацією і як варто збалансовувати ці сфери, зберігаючи справедливість та одночасно розвиваючи глибоку внутрішню гармонію і усвідомленість.

Другий блок передбачав розробку індивідуального плану духовної самореалізації, що базувався на п'ятикроковій моделі самопомоги позитивної психотерапії. Цей план передбачав систематичне планування духовної самореалізації, що сприяло цілеспрямованому та усвідомленому процесу духовного самовдосконалення, прояву винахідливості (креативності) та його презентацію. Вручення сертифікатів проходження програми.

Для відзначення ефективності програми було відібрано групу учасників дослідження, що складалася із 30 осіб (15 осіб - експериментальна група та 15 осіб - контрольна група). Формувальний вплив здійснювався протягом двох місяців (лютий-травень 2022 року) два рази на тиждень, підготовка мала системний, цілісний характер відповідно до змісту та мети освітньої програми, спрямованої на підвищення духовної самореалізації.

Для визначення ефективності освітньої програми психолого-педагогічного супроводу було проведено діагностику показників, які мають вплив на феномен духовної самореалізації на початку та після завершення програми. За результатами статистичного аналізу з використанням *t*-критерію Стюдента значущою виявилися різниця даних до і після впливу за наступними шкалами: надія ($t = -4,785$; $p = 0,000$), любов до знань ($t = -4,036$; $p = 0,001$), винахідливість ($t = -4,000$; $p = 0,001$) та справедливість ($t = -3,500$; $p = 0,004$) на рівні $p < 0,01$ та $p < 0,05$. Що стосується контрольної групи студентів-психологів, то за критерієм *t*-Стюдента відмінностей між діагностичними зрізами немає ($p > 0,05$).

На основі отриманих даних можна стверджувати, що освітня програма психолого-педагогічного супроводу Духовна компетентність майбутнього психолога є ефективною, оскільки після її проведення в учасників підвищилися показники таких характеристик духовної самореалізації як: надія, любов до знань, винахідливість та справедливість. Тобто зміни відбулися серед показників, які було виділені завдяки рівнянню регресії як психологічні чинники духовної самореалізації студентів-психологів. Також спостерігається тенденція до зростання показника духовної самореалізації.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в результаті формувального експерименту відбулися позитивні зрушення щодо духовної самореалізації молодих людей під час навчання в університеті. Отримані у процесі проведення формувального експерименту дані свідчать про досить високу ефективність освітньої програми психолого-педагогічного супроводу та про доцільність її використання під час освітньої підготовки студентів, які здобувають фах психолога.

За результатами ефективності програми було здійснено її впровадження у діяльність кафедри психології розвитку факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах дисципліни «Позитивна психологія» для студентів четвертого курсу навчання спеціальності 053 «Психологія», денна та заочна форма навчання. У практичну діяльність Психологічної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах волонтерських проєктів: PRO стосунки, Helper Hub, PS KNU Social Media Master, у психологічне

консультування з клієнтами та у короткострокову програму підвищення кваліфікації «Психолого-педагогічний супровід психологічної компетентності спеціалістів ЗВО», Галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки», Спеціальність – 053 «Психологія», 1 кредит ЄКТС (30 годин) для науково-педагогічних працівників, наукових працівників, педагогічних працівників та навчально-допоміжного персоналу у співпраці з Інститутом післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Подальші наукові пошуки можуть стосуватися дослідження духовної самореалізації та її чинників на інших вікових етапах життя людини; розширення переліку можливих впливових особистісних характеристик та інших можливих шляхів роботи психологів у напрямку духовної самореалізації особистості у професійній діяльності, оскільки духовна самореалізація триває протягом всього життя особистості, в якому вона розвивається, змінюється і самовдосконалюється.

Після закінчення презентації Лаптевої Г.Р. присутніми на захисті фахівцями були поставлені наступні запитання:

Кандидат педагогічних наук, доцент Пащенко С.Ю.: Як Ви можете пояснити результати Вашого дослідження, де показник «інтелектуальні здібності» є переважаючим у студентів, які навчаються у класичному університеті, а показник «гуманістичні цінності» є переважаючим у студентів, які навчаються у педагогічному університеті?

Лаптева Г.Р.: Такі результати можна пояснити з позиції освітнього середовища, професійної орієнтації та культурного середовища. Класичні університети орієнтовані на академічну підготовку, розвиток аналітичного та критичного мислення та науково-дослідницьку діяльність, а педагогічні університети акцентують увагу на міжособистісній взаємодії, формуванні у майбутніх фахівців емпатії, толерантності, відповідальності перед іншими, самодисципліні. У нашому випадку також варто звернути увагу на те, що студенти, які навчаються у педагогічному Університеті, проживають в регіональному культурному середовищі на відміну від студентів, які здобувають освіту у класичному Університеті, що знаходиться у столичному мегаполісі. Отже, домінування показника «інтелектуальних здібностей» у студентів класичного університету та показника «гуманістичні цінності» студентів педагогічного університету зумовлене особливостями професійної підготовки, очікуванням ролі у суспільстві, провідними особливостями освітнього та культурного середовища.

Кандидат психологічних наук, доцент Булатевич Н.М.: 1) У дисертаційному дослідженні Ви описуєте велику кількість етапів дослідження. Навіщо Ви їх так багато робили? Пропоную їх укрупнити, задля кращого сприйняття та чіткості у науковій роботі.

Лаптева Г.Р.: Дисертаційне дослідження розпочато у 2012-2013 році, продовжено у 2020-2022 роках, тому і було так деталізовано описано покрокове виконання етапів та їх осмислення. Однак, дякую за запитання та рекомендацію та врахую у дисертаційній роботі.

2) У своїй дисертації Ви вказуєте, що проводили адаптацію короткої версії опитувальника Петерсона К. і Селігмана М. цінності в дії: інвентаризація чеснот (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS) та методики шкала диспозиційної надії Снайдера К., які переклали українською мовою. Після адаптації опитувальника Ви проводили його стандартизацію на великому масиві досліджуваних?

Лаптева Г.Р.: В роботі проводилася адаптація двох опитувальників на україномовній вибірці кількістю 115 осіб, стандартизацію цих інструментів на великому масиві опитуваних не робили. Але це може бути перспективою подальшої наукової роботи.

Кандидат психологічних наук, доцент Крайніков Е.В.: 1) Як на мене варто скоротити таймінг доповіді задля кращого сприйняття інформації та загального враження захисту дисертаційної роботи.

Лаптева Г.Р.: Дякую за рекомендацію, яку буде враховано у підготовці тексту доповіді та презентації на захисті наукової роботи.

2) Обсяг автореферату скоротити як мінімум на 2/3, зробити його компактнішим.

Лаптева Г.Р.: Дякую за рекомендацію та буде враховано при редагуванні автореферату на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

3) Об'єкт надто близький до предмету я би рекомендував його розширити у такому формулюванні: феномен духовної самореалізації майбутніх психологів.

Лаптева Г.Р.: Дякую за рекомендацію та врахую в подальшій роботі над текстом дисертації.

Доктор психологічних наук, доцент Дембицька Н.М.: 1) Як співвідносяться поняття духовний потенціал, духовний розвиток і духовна самореалізація у Вашій науковій роботі?

Лаптева Г.Р.: У межах нашої роботи дані поняття розглядаються як взаємопов'язані, однак виконують різні функції у процесі навчання майбутніх психологів.

Духовний потенціал – це складна система, яка позначає культурно-значущі життєві орієнтири особистості у пошуках сенсу та самореалізації, що підносять її на вищий рівень самоствердження та свободи.

Духовний розвиток – це системний процес прогресивного кількісно-якісного та структурного перетворення особистості студента як суб'єкта власної духовної життєдіяльності внаслідок свідомого освоєння ним духовного досвіду й набуття відповідних духовних компетенцій.

Духовна самореалізація майбутнього психолога – процес найповнішого розкриття особистістю своїх здібностей і творчих можливостей, індивідуального саморозвитку і самоздійснення, проявлення внутрішнього духовного потенціалу.

2) Потенціал духовного розвитку виступає чинником духовної самореалізації у Вашій науковій роботі?

Лаптева Г.Р.: У концептуальній моделі дослідження духовний потенціал виступає чинником духовної самореалізації та сприяє її реалізації у студентів в умовах освітньо-професійної соціалізації під час навчання у ЗВО. Однак згідно проведеного дослідження не виявлено статистично значущих показників, які б вказували, що духовний потенціал є чинником.

3) Якою є теоретико-методологічна основа Вашого дисертаційного дослідження?

Лаптева Г.Р.: Теоретико-методологічною основою дослідження стали психологічні принципи розвитку й становлення особистості (Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко та ін.), положення про активну позицію особистості у власному життєтворенні та саморозвитку (М. Боришевський, О. Власова, А. Маслоу, К. Мілютіна, М. Савчин та ін.), положення про сутність духовності як психологічного феномену (Н. Володарська, Р. Емонс, Д. Зохар, К. Нобл, Е. Помиткін, М. Селігман, Д. Сіск, Г. Шевченко та ін.), положення про вікові особливості розвитку молоді (О. Власова, Е. Еріксон, Н. Шевченко та ін.), проблема формування фахівця як духовної особистості (Г. Балл, О. Бондаревська, Б. Братусь та ін.), принципи та методи проведення активної психологічної підготовки та психологічного тренінгу (А. Грись, Н. Дембицька, О. Омельченко, С. Пашенко та ін.).

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор Власова О.І.

Власова О.І.: Аспірантка Лаптева Г.Р. продовжуючи у 2020-2022 роках, навчання в аспірантурі на кафедрі психології розвитку, успішно поєднувала науково-дослідну діяльність з навчально-педагогічною роботою, самостійно й сумлінно здійснювала підготовку матеріалів дисертації, ґрунтовно досліджувала обрану проблему дослідження під моїм керівництвом. Особиста зацікавленість предметом наукового пошуку проявлялась в активному використанні дисертанткою у власній науково-педагогічній та практичній діяльності тих результатів, які вона отримувала в ході теоретичного та емпіричного дослідження духовної самореалізації молодих людей, які навчаються в ЗВО. Зокрема – під час асистентської практики, у викладанні практичних занять дисципліни «Позитивна психологія» для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання, спеціальності 053 Психологія, а також у її практичній діяльності як

психолога Психологічної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

За час роботи над дисертацією Лаптева Г.Р. зарекомендувала себе як людина з науковим мисленням та критичним досвідом здійснення наукового пошуку у сфері психології розвитку, позитивної психології та освітньо-професійної соціалізації студентів-психологів. Успішній дослідницькій діяльності сприяють такі її особистісні якості як цілеспрямованість, наполегливість, допитливість, любов до знань, розвинений науково-пізнавальний інтерес, глибоке бажання віднаходити відповіді на актуальні питання та виклики, які виникають в психологічній науці і практиці.

Протягом написання дисертаційної роботи було помітно бажання Лаптевої Г.Р. зробити науково-психологічний продукт завершеним, цілісним, прикладним, що очевидно відповідає вимогам сьогодення, його потребам і запитам. Позитивне враження залишає прагнення дисертантки при роботі над дисертацією не зосереджуватись лише на вузько наукових аспектах обраної проблеми, а також впроваджувати отримані результати дослідження у більш широкий практичний контекст. Це дозволило їх реалізувати набуті при роботі над дисертацією знання та техніки у сфері психологічного консультування клієнтів (учасники освітнього процесу Університету), психолого-педагогічної просвіти фахівців ЗВО, а також в межах роботи у різних проєктах з волонтерами Психологічної служби КНУ як практичний психолог. Власне, таким і є основний науково-практичний результат, відображений та представлений дисертанткою до захисту в матеріалах дослідження.

Вважаю, що за час роботи над дисертаційним проєктом Лаптева Г.Р. сформувалась як науковець та практик, на що вказують підготовлені нею до захисту дисертаційна робота та численні публікації, представлені в фахових виданнях України, а також активна апробація результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах.

Кваліфікаційна дисертаційна робота «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів» Лаптевої Г.Р. є актуальним, змістовним, сучасним дослідженням, яке має науково-прикладний характер. Вона виконана на належному науково-методологічному рівні, відповідає вимогам Міністерства освіти та науки України, що пред'являються до дисертаційних досліджень, підготовлених на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, і може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій вченій раді Д 26.001.26 факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання та зауваження:

Кандидат психологічних наук, доцент Запека Я.Г.:

Дисертаційне дослідження Лаптевої Г.Р. присвячене актуальній тематиці: науковому вивченню психологічних чинників духовної

самореалізації майбутніх психологів. Перший розділ роботи присвячено теоретичному аналізу досліджень духовної самореалізації студентів, зокрема, висвітлені такі теоретичні проблеми, духовність як явище у філософській, педагогічній та психологічній науці, розуміння та феноменологія духовної самореалізації сучасного студентства, розроблена концептуальна модель її дослідження.

У другому розділі дається обґрунтування вибору психодіагностичного інструментарію для проведення емпіричного дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів. З позиції обраних наукових інтересів надана всебічна характеристика чинників духовної самореалізації досліджуваної вибірки. Здобувачкою здійснено кореляційний, факторний, кластерний та множинний регресійний аналізи. Забезпечення достовірності та надійності отриманих наукових результатів реалізовувалося завдяки комплексному поєднанню низки теоретичних, емпіричних та статистичних методів. Дисертаційна робота складається із трьох розділів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше: сформульовано визначення духовної самореалізації для студентів, які здобувають фах психолога у вузькому та широкому розумінні. Запропоновано концептуальну модель психологічних чинників даного феномену. Визначено рівні вираженості духовної самореалізації у студентів-психологів: (низький, середній і високий). Виявлено основні психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів.

Третій розділ дисертації містить розробку, результати апробації та впровадження освітньої програми психолого-педагогічного супроводу духовної самореалізації студентів, які навчаються у ЗВО. В режимі формувального експерименту статистично підтверджена ефективність її реалізації для студентів експериментальної та контрольної груп першого року навчання за спеціальністю 053 Психологія.

Наукові здобутки дисертантки висвітлені у 21 публікації.

Зауваження до представленої дисертаційної роботи полягають у наступному:

1. У перший розділ дисертаційної роботи варто додати інформацію про значущість духовної самореалізації у професійному становленні студента-психолога.

2. У завданнях варто деталізувати, що саме дисертантка буде робити в емпіричному дослідженні.

3. Висновки на стадії корекції співвіднести із завданнями згідно змін, які будуть внесені.

4. Список використаних джерел потрібно оформити в одному стилі. Наприклад згідно стилю АРА.

5. Знайдено деякі неточності у використанні поняття духовності, духовної самореалізації та духовного потенціалу. Бажано всюди виправити на «духовна самореалізація», це не буде створювати плутанини, а додасть чіткості досліджуваного феномену.

6. Зменшити кількість таблиць в основній частині роботи, краще винести їх у додатки, особливо це стосується великих таблиць.

7. У третьому розділі є неточність у формулюваннях: с. 151 «Психолого-педагогічні умови духовної самореалізації майбутніх психолога», варто весь текст роботи перечитати та виправити формулювання слів, пропуски літер і т.ін..

Висловлені зауваження не зменшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи Лаптевої Г.Р. та не знижують наукової цінності викладених у ній результатів, вони носять рекомендаційний характер і не впливають на обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку наукової роботи.

Кандидат медичних наук, доцент Прокопович Є.М.:

Дисертаційне дослідження Лаптевої Г.Р. орієнтоване на дослідження важливої проблеми психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів. Зважаючи на важливість завдань, які постають перед психологічною наукою та практикою, а також, викликів сьогодення, обраний напрям дослідження є вельми актуальним та цінним для фахівців психології як наукової, так і практичної сфер.

Наукове дослідження Лаптевої Г.Р. структуроване, містить всі елементи, необхідні такого типу робіт. Дисертанткою здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз проблеми духовної самореалізації сучасних студентів (наукові підходи до визначення, структури, чинників її формування та ін.).

В частині обґрунтування та опису програми емпіричного дослідження на особливу увагу заслуговує проведення на початку емпіричній частині роботи адаптація до українських умов дослідження двох інструментів: опитувальника Петерсона К. і Селігмана М. цінності в дії: інвентаризація чеснот (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS) для визначення сильних сторін студентів-психологів та шкали диспозиційної надії Снайдера М. для виявлення загального показника надії та здатності студентів-психологів віднаходити силу волі та шляхи розв'язання проблеми.

В ході аналізу результатів емпіричного дослідження дисертантка використовує широкий спектр методів математичної статистики: описові статистики, непараметричні критерії порівняння двох та трьох груп, кореляційний, факторний, кластерний аналіз та регресійний аналіз.

У третьому розділі описано психолого-педагогічні умови духовної самореалізації майбутніх психологів та представлено загальну стратегію, мету, завдання, етапи формування дослідження. Під час розробки освітньої програми психолого-педагогічного супроводу духовної самореалізації студентів, дисертантка звернула увагу на важливі аспекти в організації та проведенні таких занять, а саме: постійна емоційна підтримка мотивації до навчання учасників, баланс між теоретичними та практичними завданнями, баланс між навчанням та відпочинком, можливість для всіх

студентів навчатись на програмі без відриву від основного навчання в університеті, враховувався індивідуальний темп, використовувалися сучасні методики навчання з використанням дистанційних технологій та інше. В роботі також коректно визначено ефективність впровадження розробленої програми.

Основні результати і висновки дисертаційного дослідження висвітлено у 21 публікації: серед яких 4 статті одноосібні у наукових фахових виданнях включених до переліку, затверджено МОН України, 2 статті у співавторстві, 1 стаття в інших наукових виданнях, 1 стаття у міжнародному журналі, 14 – тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

В цілому, дисертація Лаптевої Г.Р. відповідає вимогам, що висуваються до такого роду наукових праць та є самостійним, завершеним дослідженням. Вона відзначається обґрунтованістю, логічністю, послідовністю та системністю. Структура дисертації узгоджується з її назвою, метою із завданням дослідження та виконана. Роботу виконано на належному науковому рівні. В той же час, дисертація Лаптевої Г.Р. як і будь-яка наукова праця, містить дискусійні моменти та викликає зауваження і рекомендації, на які варто звернути увагу пошукачці, зокрема:

1. У вступі, де є інформація про впровадження результатів дослідження, потрібно додати номери довідок і дати їх надання.
2. У вступі, де є абзац «структура та обсяг дисертації» також потрібно додати кількість всіх даних (таблиці, рисунки, додатки та ін.).
3. У третьому розділі, де є опис тренінгової програми зменшити текст.
4. Доповнити список літературних джерел та дооформити згідно вимог в одному стилі.
5. Додати у список літературних джерел праці за останні 5 років.
6. Додатки розмістити – кожен із нової сторінки. Також у додатках потрібно належним чином оформити таблиці.

Висловлені зауваження та побажання не знижують позитивної оцінки дисертаційного дослідження Лаптевої Г.Р. та мають рекомендаційний характер.

Дисертаційна робота здобувачки є актуальною, завершеною та самостійною науковою працею. Робота містить нові науково-обґрунтовані положення, які мають практичну та теоретичну значущість. Робота відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук та може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

В ОБГОВОРЕННІ дисертаційної роботи взяли участь: кандидат психологічних наук, доцент Булатевич Н.М., яка зазначила, що дослідження Лаптевої Г.Р. справляє позитивне враження. Одним із вагомих моментів є наявність аналізу та ґрунтовних висновків авторки дослідження феномену духовної самореалізації.

Вона запропонувала підтримати шановних рецензентів та рекомендувати до захисту дисертаційну роботу Лаптевої Г.Р. «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів» у спеціалізованій вченій раді Д 26.001.26 факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

УХВАЛИЛИ: Прийняти наступний висновок щодо дисертаційної роботи дисертантки Лаптевої Г.Р. «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів».

ВИСНОВОК

1. Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт установи. Актуальність дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів зумовлена недостатньою кількістю емпіричних робіт, що показують, які чинники можуть впливати на духовну самореалізацію майбутніх психологів, як студентів ЗВО. Досвід духовної самореалізації має значний вплив на повсякденне життя та соціальну поведінку, процеси розвитку, духовне зростання та благополуччя. Результати здійсненого дослідження важливі для сучасної психології не лише в теоретичному, але й у практичному аспекті. Наукове вивчення проблеми в межах освітньо-професійної соціалізації засобами психологічного дискурсу та з урахуванням відповідних емпіричних методів, які б давали змогу підвищувати достовірність та прогностичність науково-психологічних даних, дозволить робити більш вагомі науково обґрунтовані практичні рекомендації з організації продуктивної освітньо-професійної соціалізації студентів, що є важливою, перспективною організацією та здійснення подальших досліджень для науковців та викладачів сучасної психології вищої школи.

Дисертацію виконано у межах наукової теми кафедри психології розвитку «Психологічне забезпечення освітньо-професійної соціалізації особистості в умовах воєнного стану», ДРН № 0123U102098.

2. Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертація виконана здобувачем самостійно. Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічної основи дослідження та аналізу емпіричних даних й формулювання висновків у межах дослідження. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання та використані лише для підкріплення ідей здобувачки. Редагування певних недоліків у роботі здійснювалося разом із науковим керівником.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій. Наукову достовірність отриманих результатів забезпечено комплексним дослідженням психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів. Були застосовані такі методи: теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація та моделювання; анкетування для

визначення окремих соціальних та демографічних показників з метою поглибленого аналізу психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів; надійні та валідні психодіагностичні методики; статистичні методи аналізу даних виконувалися із застосуванням комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics (версія 23.0).

4. Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше: сформульовано визначення духовної самореалізації майбутніх психологів, які здобувають освіту у ЗВО; запропоновано концептуальну модель психологічних чинників духовної самореалізації студентів-психологів; проведено адаптацію двох психодіагностичних інструментів: опитувальника Петерсона К. і Селігмана М. цінності в дії: інвентаризація чеснот (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS) українською мовою для визначення сильних сторін студентів-психологів та шкали диспозиційної надії Снайдера К. українською мовою для виявлення загального показника надії особистості та її здатності використовувати силу волі, знаходити шляхи, (надійність визначено за допомогою критеріїв α Кронбаха); визначено типологію осіб, які духовно самореалізуються залежно від напрямку духовно-спрямованої діяльності; емпірично підтверджено, що ключовими психологічними чинниками духовної самореалізації є ціннісні чинники: надія, винахідливість, справедливість та любов до знань; духовна самореалізація майбутніх психологів залежить від напрямку самореалізації та замислювався/не замислювався над духовною самореалізацією, етапи реалізації духовно-спрямованої діяльності, що виступають смисловими чинниками; соціально-демографічним чинником у роботі виступає вік та спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації.

5. Наукове та практичне значення роботи полягає у тому, що в ній побудовано концептуальну модель духовної самореалізації майбутніх психологів, яка розглядається через прояв чесноти трансцендентність (почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, духовність (сенси життя), гумор, прощення та захопленість) та залежить від наступних чинників: 1) психологічні чинники (смислові): особливості духовної самореалізації студентів-психологів за характеристиками замислювався/не замислювався над реалізацією духовно-спрямованої діяльності, реалізувався /у процесі реалізації/ не реалізувався в духовно-спрямованій діяльності та виділення напрямів за духовно-спрямованою діяльністю студентів-психологів (гармонійний (інтегрований), екологічний (Життя), естетичний (Краса), інтелектуально-творчий (Істина) та морально-гуманістичний (Добро); 2) психологічні чинники (ціннісні): індивідуально-психологічні характеристики та якості особистості; 5) соціально-демографічні чинники: вік, стать, місто навчання, тип університету, спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації студента). Виокремлено два етапи освітньо-професійної соціалізації під час навчання студентів-психологів: перший етап (адаптаційний), студенти 1-2 курсу навчання, середній вік досліджуваних 17,99), другий етап (основний) студенти 3-6 курсу навчання, середній вік

досліджуваних 20,50); 6) Розроблено та апробовано освітню програму психолого-педагогічного супроводу духовної самореалізації студентів-психологів першого року навчання у ЗВО у форматі online вебінарів.

6. Використання результатів роботи. Отримані результати можуть бути використані під час викладання дисциплін «Психологія розвитку», «Позитивна психологія» і спеціальних курсів «Основи психологічного тренінгу», «Організація діяльності психологічних служб», а також у роботі психологів ЗВО, соціальних педагогів, кураторів груп, фахівців з виховної роботи, науково-практичних центрів психології та інших закладів, які займаються психолого-педагогічним супроводом та сприяють збереженню психологічного здоров'я молодих людей.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. За результатами дослідження опубліковано 21 наукову працю: 4 статті одноосібні, які опубліковані у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у співавторстві, 1 стаття у співавторстві у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 стаття у міжнародному журналі, 14 публікацій тези матеріалів всеукраїнських та міжнародних конференцій, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

(які входять до переліку МОН України)

1. Лаптева, Г. Р. (2012). Теоретичний аналіз духовних здібностей особистості в зарубіжній психології. *НАУКА І ОСВІТА. Психологія. Тематичний спецвипуск: «Актуальні проблеми рекреаційної психології дитинства»*, (10/CVXI), 178–182.

2. Лаптева, Г. Р. (2013). Теоретичні підходи до проблеми духовної самореалізації особистості у сучасній психології. *Практична психологія та соціальна робота*, (10) (175), 16–19.

3. Лаптева, Г. Р. (2013). Компоненти структурної моделі духовної самореалізації особистості студента. *Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* (т. XV, ч. 2, с. 139–147). Київ.

4. Лаптева, Г. Р. (2015). Духовно-особистісний підхід в дослідженні духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньої соціалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*, 1(3), 71–74.

5. Лаптева, Г. Р., & Прокопович, Є. М. (2016). Дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Том IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія*. (вип. 9, с. 431–437). Київ: Талком.

Статті у наукових виданнях інших держав:

6. Laptieva, H. (2025). Spiritual self-realisation of psychologists: strong personality traits and developmental features. *Scientific Journal of Polonia University*, 70(3), 212-218. <https://doi.org/10.23856/7027>

Статті у наукових періодичних виданнях України:

7. Laptieva, H., & Vlasova, O. (2022). Psychological factors of spiritual development and self-realization of psychology students. *Socialization & Human Development: International Scientific Journal*, 4(1), 44-59. <https://www.shdisj.com/index.php/shdisj/article/view/87/67>

Тези наукових доповідей:

8. Лаптева, Г. Р. (2013). Філософсько-психологічний зміст поняття «духовна самореалізація» особистості. Тези XV міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження (PPMSRPR)» (49-51). Київ.

9. Лаптева, Г. Р. (2013). Особливості та механізми духовної самореалізації особистості у психологічній науці: теоретичний аналіз. С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва (Ред.), *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (83-85). Кам'янець-Подільський. <https://fkspp.at.ua/Bibl/tezi.indd.pdf>

10. Лаптева, Г. Р. (2013). Проблема дослідження форм самореалізації особистості. *Проблеми емпіричних досліджень у психології: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції* (213-218). Київ.

11. Лаптева, Г. Р. (2014). Дослідження смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді як одного з компонентів духовної самореалізації. І. В. Данилюк, І. В. Ващенко (Ред.), *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження (тези XVI міжнародної конференції молодих науковців*, 166-169). Київ: ОВС.

12. Лаптева, Г. Р. (2014). Огляд поняття «духовний потенціал» майбутнього психолога в умовах освітньої соціалізації. І. В. Данилюк, І. В. Ващенко, О. І. Власова (Ред.), *Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції* (83-85). Київ. http://www.psy.univ.kiev.ua/images/zbirnuk/Zbirnik_Tez.pdf

13. Лаптева, Г. Р. (2016). Обґрунтування інструментарію дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів. О. І. Власова, Я. Г. Невідома, Н. М. Дембицька (Ред.), *Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції* (74-76). Київ: Віваріо.

14. Лаптева, Г. Р. (2018). Обґрунтування психологічного інструментарію дослідження психологічних чинників духовної

самореалізації майбутніх психологів. *VI Міжнародна науково-практична конференція «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (77–79). Київ.*

15. Лаптева, Г.Р. (2020). Феномен психологічного благополуччя в рамках дослідження духовної самореалізації студентів-психологів. І.В. Данилюк, С.Ю. Пащенко (Ред.), *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження (тези XXII міжнародної конференції молодих науковців, 143–146). Київ: Ліра-К.*

16. Лаптева, Г.Р. (2020). Напрями психологічного дослідження феномену духовності за В.В. Знаковим. О.І. Власова, Н.М. Дембицька, Я.Г. Запека (Ред.), *Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (63–64). Київ: Компринт.*

17. Лаптева, Г.Р. (2021). Техніка метафори в процесі розроблення тренінгової програми духовної самореалізації майбутніх психологів. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: матеріали XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (105–109). Київ.*

18. Лаптева, Г.Р. (2021). Духовна складова психічного здоров'я студентів вищого навчального закладу. І.В. Данилюк, С.Ю. Пащенко (Ред.), *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження (тези XXIII міжнародної конференції молодих науковців, 158–161). Київ: Ліра-К.*

19. Лаптева, Г.Р. (2021). Поняття екологічної культури в самореалізації духовного Я майбутнього психолога. Ю.М. Швалба (Ред.), *Сучасні проблеми екологічної психології: психологічний зміст екосоціальних катастроф (55–57). Київ: Інститут психології ім. Г.С. Костюка.*

20. Лаптева, Г.Р. (2022). Інструменти розвитку духовності за М. Селігманом. І.В. Данилюк, С.Ю. Пащенко (Ред.), *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження (тези XXIV міжнародної конференції молодих науковців, 127–129). Київ: Ліра-К.*

21. Лаптева, Г., & Власова, О. (2024). Українська адаптація опитувальника «Цінності в дії: інвентаризація чеснот» (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS) К. Петерсона та М. Селігмана. О.І. Власова, Н.М. Дембицька, Я.Г. Запека (Ред.), *Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: матеріали IX міжнародної науково-практичної конференції (51–56). Київ: Позднишев.*

8. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За змістом дисертаційна робота Лаптевої Г.Р. «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів» повністю відповідає спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

9. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію написано грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому у науковій літературі. Основні матеріали дослідження, наукові положення та висновки подано зрозуміло.

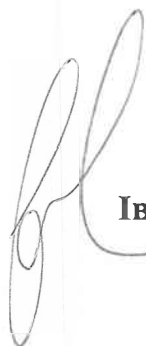
10. Рекомендація дисертації до захисту. Робота Лаптевої Г.Р. «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів» відповідає усім вимогам п. 11 та п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, і рекомендуються до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія у спеціалізованій вченій раді.

«За» - 12 осіб

«Проти» - немає

«Утримались» - немає

**В.о. декана факультету психології,
доктор психологічних наук,
професор**

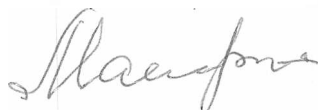
Іван ДАНИЛЮК

**Голова,
доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології розвитку**

Наталія ДЕМБИЦЬКА

Секретар кафедри

Тетяна МАТВЄЄВА